

RESOVIA SACRA

STUDIA TEOLOGICZNO-FILOZOFICZNE
DIECEZJI RZESZOWSKIEJ
ROK 24 (2017)

NUMER JUBILEUSZOWY
Z OKAZJI 25-LECIA
DIECEZJI RZESZOWSKIEJ

Rzeszów 2017

PIOTR KRÓLIKOWSKI

**ROLA SANKTUARIÓW W UZASADNIANIU
WIARYGODNOŚCI CHRZEŚCIJAŃSTWA NA
PRZYKŁADZIE DIECEZJI RZESZOWSKIEJ**

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r., definiując sanktuaria jako „Kościoł lub inne miejsca święte, do którego – za aprobatą ordynariusza miejsca – pielgrzymują liczni wierni, z powodu szczególnej pobożności” (kan. 1230)¹, podaje cechy, które oddają wyrażenia: miejsca święte, cel pielgrzymek motywowanych religijnie, aprobatą biskupa. Dla chrześcijan miejsca święte w sensie ścisłym to terytoria związane z życiem i działalnością Jezusa Chrystusa. Sanktuaria są zaś miejscami świętymi w szerokim znaczeniu, tzn. związanymi w szczególny sposób z działaniem łaski Bożej i uświęconymi jej nadzwyczajnym udzielaniem, poprzez odniesienie do zbawczych wydarzeń z życia Jezusa Chrystusa, objawień maryjnych lub świadectwa życia świętych i błogosławionych. Sanktuaria charakteryzuje następnie kult religijny oddawany w nich nie tylko w wymiarze lokalnym (parafialnym), ale także dekanalnym, diecezjalnym lub szerszym, czego wyrazem są pielgrzymki. Aprobatą biskupa jest potwierdzeniem przez Kościół lokalny eklezjalnego wymiaru sanktuariów, ich znaczenia w wiązaniu

DR PIOTR KRÓLIKOWSKI, doktor nauk teologicznych w zakresie teologii fundamentalnej, asystent w Instytucie Leksykografii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, członek zespołu redakcyjnego *Encyklopedii katolickiej*. Kontakt: pkrolik@kul.pl

1. *Codex iuris canonici. Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.

ludzi z Bogiem i między sobą. Wiele sanktuariów swój status zyskało z racji wielowiekowego kultu i praktyk pątnicznych z nimi związanych. Powstające nowe ośrodki kultu swój tytuł otrzymują przez aprobatę władz kościelnych².

Sanktuaria nie mogą być więc rozumiane jako rzeczywistość tylko materialna, gdyż ich istotą jest rzeczywistość nadprzyrodzona. Sanktuaria mają zatem bosko-ludzką strukturę, dlatego powinny być ujmowane w kategorii znaku jako rzeczywistość dwupłaszczyznowa. Ich widzialny element – znaczący (kościół, obraz, figura) – ma wskazywać na element niewidzialny, nadprzyrodzony, znaczący – Boga działającego na rzecz zbawienia człowieka, na aktualizującą i dokonującą się rzeczywistość zbawczą, wzmożone działanie łaski Bożej, anamnezę wydarzeń zbawczych, doświadczenie orędownictwa Matki Bożej i świętych oraz świętości Boga i Kościoła. Tak rozumiane sanktuaria zawierają w sobie napięcie wiarygodnościowe, nawet jeśli nie jest ono w pełni uświadomione. Samo ich istnienie, kult w nich sprawowany, świadectwa otrzymanych łask stawiają pytania o ich prawdziwość i znaczenie w życiu Kościoła i chrześcijan, a w dalszej perspektywie o ich rolę w uzasadnianiu wiarygodności chrześcijaństwa.

W niniejszym artykule podejmie się refleksję nad znaczeniem sanktuariów jako przesłanek dla formułowanych w ramach lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej argumentów uzasadniających wiarygodność chrześcijaństwa. Za punkt odniesienia przyjmie się wybrane sanktuaria diecezji rzeszowskiej, która w 2017 r. obchodzi jubileusz 25-lecia istnienia. Autor albumu *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej* podaje, że na terenie tej diecezji w 2010 r. znajdowało się 25 sanktuariów, z których najliczniejszą grupą stanowią sanktuaria maryjne.

Ze względu na ograniczoną objętość artykułu, zarysuje się tylko zapowiedzianą problematykę. Z tych samych względów ograniczy się odwołania do wybranych sanktuariów, przyznając im zadania ilustrujące i egzemplifikujące dla refleksji nad sanktuariami jako przesłankami argumentów: martyrologicznego, bonatywnego, sperancyjnego i kulturotwórczego.

1. Argument martyrologiczny

Jednym z głównych argumentów przemawiających za wiarygodnością Objawienia Bożego i Kościoła jest argument martyrologiczny³. Tkwi on w szeroko

2. A. Motyka, *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej*, Rzeszów 2010, s. 6–7; P. Królikowski, *Miejsca święte. II. W chrześcijaństwie. A. W Kościele katolickim. 1. Aspekt teologiczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XII, Lublin 2008, kol. 885–886; Z. Krzyszowski, *Miejsca święte*, w: *Leksykon teologii fundamentalnej*, red. Rusecki i in., Lublin–Kraków 2002 [dalej LTF], s. 789–792.

3. Na rosące zapotrzebowanie człowieka na autentyczne świadectwo zwracali uwagę papież Paweł VI (np.: Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi*, 1975, nr 41) i Jan Paweł II (np.: *Homilia pod-*

ujętych świadectwie chrześcijańskim – zarówno męczenników, jak i życia chrześcijańskiego. Oba jego zakresy mają źródło w świadectwie Jezusa Chrystusa, który objawia Ojca. Podstawowa cecha świadectwa to wiarygodność, która umożliwia jego przyjęcie. Stanowi ona przede wszystkim właściwość świadectwa Boga, które daje On o sobie, a na którym zasadza się świadectwo człowieka o Bogu. Wiarygodność świadectwa chrześcijańskiego jest uzasadnianiem prawdziwości świadectwa Boga i Jego Objawienia oraz jego przekazem zapodmiotowanym w Kościele, który z woli Chrystusa jest tradentem i interpretatorem Objawienia. Świadectwo chrześcijanina ma więc wymiar wspólnotowy – stoi za nim świadectwo Kościoła o Jezusie Chrystusie, przez co wzrasta jego walor motywacyjny. Wiarygodność świadectwa chrześcijanina ma podstawę w jego więzi z Chrystusem, zyskującej wyraz *ad extra* w życiu społecznym, zwłaszcza w wymiarze moralnym i intelektualnym. Będąc proporcjonalna do osobowej, przeżytej i doświadczonej relacji z Chrystusem, zależy także od rodzaju świadectwa. Męczeństwo, oddanie życia za wiarę, w sposób najbardziej radykalny stawia pytania o motywację tego działania, które z czysto ludzkiego poziomu jest niezrozumiałe. Męczennicy są znakiem zaufania Jezusowi Chrystusowi – Najwyższemu Świadcowi, który aż do śmierci krzyżowej świadczył o miłości Boga Ojca. Z kolei mniej radykalne, ale bardziej dostępne, bliższe i powszechne jest świadectwo życia chrześcijańskiego jako realizacja powołania do odpowiedzi na zbawczą miłość Boga, zwłaszcza połączone z otwartą deklaracją łączności z Chrystusem (werbalne świadectwo, publiczna modlitwa). Świadectwo jako działanie łączy się w ten sposób z przepowiadaniem, które zostaje potwierdzone w życiu, co stanowi o sile argumentacji. Wzrasta ona jeszcze bardziej, gdy wychodzi naprzeciw egzystencjalnym problemom i pytaniom człowieka. Siłę świadectwa wzmacnia także zarówno żywiołowość, nadzieja, radość, jak i bezkompromisowość wobec propozycji cywilizacji śmierci. Istotą argumentu jest zatem dostrzeżenie w świadectwie chrześcijanina jego nadprzyrodzonej więzi z Chrystusem, którego wiarygodność jawi się jako motyw świadectwa⁴.

W odniesieniu do argumentum martyrologicznego sanktuarium mogą funkcjonować jako przesłanki w kilku wymiarach. Sanktuaria męczenników stawiają ich za wzór życia chrześcijańskiego, za urzędowo potwierdzonych świadków Chrystusa, którzy oddali życie za wiarę w Niego, Jego Ewangelię i głoszone

czas Mszy Świętej. Siedlce, 10 czerwca 1999, w: *Pielgrzymka Apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski 5–17 czerwca 1999. Przemówienia. Dokumentacja. Tekst autoryzowany*, Poznań 1999, s. 71–72).

4. G. Dziewulski, *Martyrologiczny argument*, LTF, s. 774–778; M. Rusecki, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?*, Lublin 2010, 149–169.

przez Niego królestwo Boże. W tym wymiarze świadectwo obejmuje także całe życie świętych, przebadane w procesie beatyfikacyjnym.

Przesłanką argumentu martyrologicznego jest także świadectwo tych, którzy oddają kult świętym. Już w samym fakcie nawiedzenia sanktuariów, pielgrzymowania do nich, zostaje potwierdzone i przyjęte świadectwo męczenników. Na tym tle w sposób szczególny dawane jest świadectwo Matce Bożej i jej wstawiennictwu. Spotkanie ze świadkami Świadka uzdalnia zatem do świadczenia – powoduje nawrócenie, przemianę życia, pobudza do naśladowanie Matki Bożej, świętych i męczenników.

W granicach diecezji rzeszowskiej znajdują się: sanktuarium św. Rocha (Rzeszów–Słocina) wpisane przez papieża Grzegorza XIII do *Martyrologium Romanum* w grono męczenników, a także ośrodek kultu bł. ks. Władysława Findysza w Nowym Żmigrodzie – pierwszego męczennika komunizmu. Św. Roch, pochodzący z Montpellier i żyjący w XIV w., dał swym życiem świadectwo pójścia za proegzystencjalnym działaniem Chrystusa, przez pobożność, poświęcenie dla ubogich (na ich rzecz oddał cały majątek po śmierci rodziców) i cierpiących (w drodze do Rzymu w miastach opanowanych epidemią dżumy opiekował się chorymi; tę posługę sprawował także w Rzymie). Miał opinię uzdrowiciela i świętego. W drodze powrotnej z Rzymu został niesłusznie aresztowany jako szpieg, był torturowany i więziony wskutek czego zmarł. W Słocinie jest on czczony od 2. połowy XVII w., co potwierdza czytelność świadectwa jego życia i śmierci⁵.

Współczesny błogosławiony – ks. Władysław Findysz, jako świadek, zarówno w wymiarze życia, jak i znoszenia cierpień związanych z prześladowaniem, został ogłoszony przez Kościół błogosławionym i męczennikiem ze względu na długotrwałe męczeństwo prowadzące do śmierci. Od 1946 r. inwigilowany przez tajne służby PRL, które prowadziły przeciw niemu działania opresyjne w ramach prześladowań rozpoczętych wobec całego Kościoła w związku z przygotowaniem do Milenium Chrztu Polski, został, mimo ciężkiej choroby nowotworowej i koniecznej operacji, uwięziony i skazany w sfinansowanym procesie. Zaprzestano wobec niego terapii, zadawano mu cierpienia fizyczne i psychiczne, co doprowadziło do drastycznego pogorszenia jego zdrowia. Zwolniono go dopiero w zaistniałej obawie, by nie umarł w więzieniu. Powodem jego prześladowania była nienawiść do wiary. Więziony i męczony za to, że był gorliwym kapłanem i duszpasterzem, człowiekiem oddanym Bogu i ludziom,

5. Motyka, *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej*, s. 133; S. Brzozecki, J. Jagła, *Roch*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 149.

polskim patriotą, dał świadectwo wierności Chrystusowi, Jego Ewangelii, zaufania Bogu i przebaczenia oprawcom. Świadectwo życia bł. ks. Findysza ma szczególną wartość wychowawczą i formacyjną. Będąc świadkiem wartości, za które oddał życie, stał się również drogowskazem w dążeniu do świętości, ukazał ideał kapłańskiej posługi i postawy, oddania Bogu i ludziom, a także wzór radykalnej wierności wartościom chrześcijańskim⁶.

W granicach diecezji rzeszowskiej czczeni są także święci Antoni Padewski i o. Pio, którzy dali wyraźne świadectwo chrześcijańskie. Im poświęci się więcej miejsca w ramach argumentu bonatycznego.

W szerszym ujęciu argumentu martyrologicznego trzeba zauważyć, że już samo istnienie sanktuariów ma charakter świadectwa związanego z danym miejscem zbawczego działania Boga. Dotyczy to zarówno kultu wielowiekowego, np. Jezusa Ukrzyżowanego w Kobyłance czy Matki Bożej Rzeszowskiej, ale też młodszego – np. Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu, bł. ks. Findysza czy św. o. Pio.

Zanim przejdzie się do wskazania przykładów ich martyrologicznego charakteru, trzeba zaznaczyć, że kryzys w rozwoju kultu w diecezji rzeszowskiej nie może dezawuować sanktuariów jako przesłanek argumentu martyrologicznego. Przyczyny kryzysu wynikały bowiem z okoliczności historycznych i politycznych, a zwłaszcza z ograniczenia kultu ze strony zaborcy austriackiego, który w ustawodawstwie józefińskim, wprowadzonym w połowie XVIII w., nakazał likwidację wotów, sukienek, ozdób, zabronił składania pisemnych świadectw o uzyskanych łaskach. Same wota i korony były zaś często rekwirowane przez władze austriackie⁷.

Również czasy I i II wojny światowej, a potem komunizmu utrudniały rozwój kultu, który ograniczał się do lokalnego zakresu parafii i w nich trwał.

W czasie zaborów przyczyną kryzysu było także narzucanie jednego centralnego dla diecezji sanktuarium. Na terenie obecnej diecezji rzeszowskiej było nim sanktuarium w Kobyłance⁸. W wymiarze lokalnym mogło następować

6. K. Dyda, *Pokłosie beatyfikacji ks. Władysława Findysza. Pierwsza dekada kultu Błogosławionego*, Rzeszów 2016, s. 44–50, 70.

7. Np.: Czudec (S. Nabywaniec, S. Zych, *Dzieje kultu Matki Bożej Łaskawej w Czudcu od XVII w. do 2002 roku*, w: *Matka Boża Łaskawa Pani Czudeckiej Ziemi*, red. A. Oliwińska-Wacko, Czudec 2005, s. 79–80); Ostrowy Tuszowskie (B. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy, w: Madonna z Puszczy. Sanktuarium Matki Bożej Patronki Leśników, Pani Ziemi Kolbuszowskiej w Ostrowach Tuszowskich*, red. E. Gigilewicz, W. Pałęcki, S. Zych, Kolbuszowa 2012, s. 162–163); Głogów Małopolski (tenże, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej i starania o koronację*, w: *Matka Boża Głogowska. Dzieje – kult – przesłanie*, red. E. Gigilewicz, S. Zych, Lublin 2014, s. 152–154).

8. *Kobyłanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, red. J. Potopłak, Kraków 2007, s. 28; Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 163.

także przesunięcie akcentów pobożności, np. kult Matki Bożej Bolesnej w Czudcu i Pana Jezusa Ukrzyżowanego w Kobylance rozwijały się kosztem innych sanktuariów. Istnieje też możliwość, że w niektórych miejscach nie zachowały się przekazy o przejawach i zasięgu kultu. Mogły na to wpływać także takie zdarzenia, jak pożar Czudca w 1751 r.⁹ Zewnętrznym przyczynom kryzysu kultu przeciwstawiało się przekonanie wiernych o cudowności obrazów czy figur zachowywane w lokalnych wspólnotach parafialnych czy nawet rodzinnych, dzięki czemu kult mógł przetrwać, a następnie się odrodzić. Przykładem tego jest ponowny rozwój kultu wizerunku Madonny z Puszczy w 2. połowie XIX w., chociaż w granicach parafii. Następnym etapem odnowy przypadł na okres po II wojnie światowej i wyrażał się w założeniu księgi łask (1954), praktyce stałego odsłaniania obrazu, zawieszenie gablot na wota (połowa lat 70. XX w.), przeprowadzane konserwacji obrazu i renowacji ołtarza głównego¹⁰.

Podobnie w sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej w czasie II wojny światowej i w okresie komunizmu kult zachowywany w rodzinach w latach 70. XX w. przeżył ożywienie m.in. dzięki ogólnokrajowym i diecezjalnym wydarzeniom o charakterze maryjnym: nawiedzenie Matki Bożej rozpoczęte w 1970 r. w diecezji przemyskiej, a poprzedzone misjami ludowymi w Głogowie Małopolskim, w 1979 r. peregrynacja kopii wizerunku jasnogórskiego w rodzinach parafii, wprowadzenie zwyczaju podniosłego odsłaniania i zasłaniania obrazu w niedziele oraz maryjne święta i dni, odprawianie Mszy Świętych przed obrazem Matki Bożej Głogowskiej oraz czytanie próśb i podziękowań składanych przez wiernych. Wspomnieć trzeba o peregrynacji kopii ikony jasnogórskiej w diecezji rzeszowskiej w latach 2001–2002¹¹.

Przesłanki argumentu martyrologicznego trzeba więc ujmować w wymiarze historycznym, starając się uchwycić ciągłość świadectwa, mimo elementów nieciągłości, który stanowi przywołany wyżej kryzys.

W odniesieniu do sanktuariów najbardziej wyraźnym świadectwem kultu są, wpisujące się w ich definicję, pielgrzymki. Znane od czasów staropolskich, łączą się z modlitwami, spowiedzią, Eucharystią, odpustami, koronacjami wizerunków czy jubileuszami związanymi z kultem. Sanktuaria maryjne są celem tych, którzy szukają jej pomocy i orędownictwa u Jezusa Chrystusa. Pątnicy

9. Nabywaniec, Zych, *Dzieje kultu Matki Bożej Łaskawej*, s. 80-84. Przykładem zaginięcia dokumentacji może być w sanktuarium w Kobylance. W czasie I wojny światowej przepadła księga *Liber votorum*, zawierająca ok. 2000 spisanych wotów, a także cudownych uzdrowień i nawróceń (*Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 28).

10. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 163–165, 169.

11. Tenże, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 164–165, 169.

dają więc świadectwo o wyjątkowym działaniu Boga w sanktuariach, do których zmierzają. Pielgrzymki łączą się z odpustami. W Cmolasie przyznany w 1772 r. przez Stolicę Apostolską 10-letni odpust przyczynił się do rozwoju pątnictwa do obrazu Przemienienia Pańskiego¹². Z kolei do Kobylanki zaczęto pielgrzymować po przeniesieniu w 1682 r. obrazu Chrystusa Ukrzyżowanego z kaplicy do kościoła parafialnego. Warto też przypomnieć, że do Kobylanki pielgrzymowano także pod zaborem austriackim¹³. Od początku z kultem Matki Bożej Rzeszowskiej związane były pielgrzymki, a koronacja jej rzeźby w 1763 r. zgromadziła pątników z sąsiednich diecezji¹⁴. Równie liczni pielgrzymi przybyli na setną rocznicę koronacji czy 400-lecie objawienia Matki Bożej Jakubowi Ado¹⁵. Obecnie sanktuarium OO. Bernardynów w Rzeszowie jest celem wielu pielgrzymek o zróżnicowanym charakterze, m.in. coroczne pielgrzymki mężczyzn i ojców, rodzin czy służb mundurowych¹⁶. W XIX w., po czasie kryzysu, pojawiają się dane o znacznym rozwoju pielgrzymek, np. do Matki Bożej Głogowskiej na uroczystości odpustowe Trójcy Przenajświętszej i Matki Bożej Śnieżnej. W okresie międzywojennym sanktuarium w Głogowie było znanym miejscem pielgrzymek, a dokumenty inwentaryzacji zatwierdzone przez kurię w Przemyślu w 1937 r. opisywały obraz Matki Bożej jako słynący łaskami i cudami, odsłaniany w większe uroczystości. Kolejne ożywienie pielgrzymek nastąpiło w latach 70. XX w., gdy na uroczystości odpustowe do sanktuarium głogowskiego zmierzali pątnicy z okolicznych miejscowości¹⁷.

Po zakończeniu II wojny światowej ruch pielgrzymkowy odżył także w Kobylance, zwłaszcza na pięciodniowy odpust w uroczystość Zesłania Ducha Świętego. W latach 70. XX w. nastąpił jeszcze większy ich wzrost¹⁸. Innym przykładem może być kult Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu, który w czasie II wojny światowej miał zasięg jedynie lokalny, ale po poświęceniu kościoła sanktuaryjnego w 1941 r. rozwijał się, a po wojnie nastąpiło jego ożywienie. Już

12. K. Szkaradek, S. Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, Cmolas 2004, s. 70.

13. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 25, 28–30.

14. A. Bruździński, *Dzieje kultu Matki Bożej w Sanktuarium OO. Bernardynów w Rzeszowie w okresie staropolskim (1513–1778)*, w: *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej 1513–2013*, red. A.K. Sitnik, W.P. Tokarski, Kalwaria Zebrzydowska 2016 [dalej SMBRz], s. 65, 87.

15. O.R. Jusiak, *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej. Realizacja funkcji religijno-społecznej*, SMBRz, s. 545.

16. T. Bać, *Rola Sanktuarium OO. Bernardynów w diecezji rzeszowskiej*, SMBRz, s. 615–616, 620.

17. *Przewodnik po Sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej przy parafii Trójcy Przenajświętszej w Głogowie Małopolskim*, zebrał i ułożył A. Samel, Głogów Małopolski 2014, s. 60; Walicki, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 162–163, 169.

18. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 33.

obchodzone w 1947 r. 100-lecie objawień w La Salette zgromadziło licznych pielgrzymów¹⁹.

Świadkiem przełomu w pielgrzymowaniu do Matki Bożej przypadającym na lata 90. XX w. może być jej sanktuarium w Ostrowach Tuszowskich. Ożywienie widoczne jest w nim w obecności pątników z innych parafii, w pielgrzymkach dzieci pierwszokomunijnych i nowo bierzmowanych z dekanatu kolbuszowskiego, a także w spotkaniach z Madonną z Puszczy myśliwych i leśników²⁰.

Wymiar świadectwa mają także koronacje obrazów i figur. Jest to zazwyczaj akt Kościoła lokalnego poprzedzony badaniem przez właściwą komisję diecezjalną, która potwierdza szczególne działanie łaski Bożej za pośrednictwem Matki Bożej lub świętych czczonych w konkretnych wizerunkach. Akt koronacji jest także wyznaniem wiary w Chrystusa oraz uwielbieniem Go, umacnia Kościół, który buduje się na wspólnotowej modlitwie, a przede wszystkim na Eucharystii. Wydarzenie koronacji uzdalnia jej uczestników do dalszego świadectwa o wstawiennictwie Matki Bożej i świętych²¹.

Koronacja, dokonując się w konkretnym punkcie czasu, jest świadectwem o historii udzielania łask, ale też obietnicą i nadzieją na przyszłość. Koronacje dokonywały się zarówno w XVIII w., jak i współcześnie. Starania o koronację figury Matki Bożej Rzeszowskiej i uznanie jej za cudowną bernardyni podjęli już w 1474 roku. W 1747 r. biskup przemyski uznał ją za łaskami słynącą, nakazując jednocześnie dalsze badanie i spisywanie łask w obecności świadków. Kolejna prośba skierowana do watykańskiej Kapituły św. Piotra przyniosła wydaną w 1753 r. zgodę na koronację, która nastąpiła 8 września 1763 r., a trwające oktawę uroczystości były wielkim wydarzeniem religijnym. Dla zobrazowania wystarczy powiedzieć, że ich czasie odprawiono ponad dwa tysiące Mszy Świętych²². O długowieczności opieki Matki Bożej Rzeszowskiej świadczy jubileusz 500-lecia jej kultu, będący okazją do ponownej koronacji łaskami słynącej jej figury. Odbyła się ona 12 września 2013 r. i stanowiła punkt kulminacyjny uroczystości rocznicowych. Koronacja przyczyniła się także do umocnieniu kultu oraz duchowości, której przejawy mają praktyczne ślady w życiu wiernych²³.

19. P. Jamioł, *Zarys kultur Matki Boże Saletyńskiej w Dębowcu*, Kraków 1996, s. 23.

20. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 172-175.

21. Z. Krzyszowski, *Eklezjalny wymiar koronacji wizerunków maryjnych*, w: *Madonna z Puszczy. Sanktuarium Matki Bożej Patronki Leśników, Pani Ziemi Kolbuszowskiej w Ostrowach Tuszowskich*, red. E. Gigilewicz, W. Pałęcki, S. Zych, Kolbuszowa 2012, s. 209-226.

22. Bruździński, *Dzieje kultu Matki Bożej*, s. 83-87.

23. Bać, *Rola Sanktuarium OO. Bernardynów w diecezji rzeszowskiej*, s. 624-625; Jusiak, *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej*, s. 564-565.

Dokonywane były także prywatne koronacje wizerunków Maryi, np. na przełomie XVII i XVIII w. w Ostrowach Tuszowskich. Wizerunek Madonny z Puszczy, według wizytacji z 1727 r., był ozdobiony koronami srebrnymi, częściowo złożonymi, ozdobionymi czeskimi kamieniami. W latach 2005–2006 do biskupa rzeszowskiego napłynęły prośby o koronację od parafian i władz samorządowych. Po badaniu przez komisję diecezjalną akt koronacji nastąpił 19 maja 2012 r.²⁴.

W XVIII w. komisja diecezjalna w sposób urzędowy potwierdziła, że obraz Matki Bożej Śnieżnej uznany został za cudowny. O jego sławie mówią już akta wizytacji generalnej z 1721 roku. W 2009 r. do diecezji rzeszowskiej spłynęły prośby o koronację obrazu Matki Bożej Głogowskiej ze strony parafian, władz samorządowych i samych kapłanów²⁵. Po pozytywnym orzeczeniu komisji diecezjalnej, koronacja obrazu Matki Bożej Głogowskiej odbyła się 30 maja 2015 r., po tytule Uzdrowienia Chorych.

W 1728 r. na podstawie obszernego materiału komisji diecezjalnej również obraz Pana Jezusa Ukrzyżowanego w Kobylance został ogłoszony jako słynący łaskami²⁶.

Koronację figury Madonny Ropczyckiej w 2001 r. poprzedziły Dni Maryjne i Triduum. Otrzymała ona tytuł Królowej Rodzin²⁷.

Sanktuaria mają wymiar świadectwa także przez praktyki wotywnie. Wota składane w nich przez beneficjentów łask są wyrazem kultu Matki Bożej jako pośredniczki łask i wstawiennictwa oraz potwierdzeniem ich udzielania w życiu konkretnych ludzi. Jest to wielowiekowe świadectwo, które, mimo kryzysu w czasie zaborów i wojen, jest nadal składane²⁸.

Zachowane dokumenty z XVII w. mówią o wotach składanych Matce Bożej Łaskawej w sanktuarium w Czudcu. Znajdowały się na jej obrazie, a ich liczba z upływem czasu stale rosła. W XVII–XVIII w. składali je najczęściej duchowni, szlachta i mieszczaństwo, rzadziej chłopi. Cześć Maryi wyrażona była zwłaszcza przez korony i berło, sukienki, zasłony²⁹.

O wotach, jako wyrazie wdzięczności Madonnie z Puszczy, mówią sprawozdania z wizytacji w 1727 r. Wśród nich były m.in. srebrne tabliczki, serca,

24. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 162, 177-181.

25. Tenże, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 152-154, 176-177.

26. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 25.

27. Z. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi i Królowej Rodzin w Ropczycach*, Ropczyce 2012, s. 70-71.

28. Jamioł, *Zarys kultur Matki Boże Saletyńskiej*, s. 29.

29. Nabywaniec, Zych, *Dzieje kultu Matki Bożej Łaskawej*, s. 68-77.

tabliczki z wyobrażeniem oczu. Wraz z rozwojem sanktuarium ilość wotów wzrastała³⁰.

Z lat 1741, 1744, 1754 znane są wykazy wotów składanych jako wyraz wdzięczności za otrzymane łaski, pobożności i czci przed obrazem Matki Bożej Królowej Świata w Sokołowie Małopolskim³¹.

Przed koronacją figury Matki Bożej Rzeszowskiej w XVIII w. powstały dwie tablice wotywnie z 104 obrazami ilustrującymi łaski przypisywane jej orędownictwu. Zawierały one wota z lat 1513–1776, świadczące o wdzięczności Matce Bożej za udzielane łaski. Do najliczniejszych wotów należą srebrne tabliczki. Składano także wota woskowe, które były przeznaczane na świece; wota z metali szlachetnych wykorzystywano na naczynia liturgiczne. Były też wota o dużej wartości, takie jak fundacja wystroju kaplicy³².

W sanktuarium w Ropczycach w ramach przygotowań do koronacji założono w 1993 r. księgę wotów, w której do 2000 r. zewidencjonowano ich 524. Należały do nich m.in.: korale, bursztyny, krzyże zasług, perły, pierścionki³³. Z kolei w sanktuarium w Cmolasie wśród wotów przeważały tabliczki i serca³⁴.

Sanktuaria mają charakter świadectwa także przez księgi zwane *Libri miraculorum*, zawierające potwierdzenia łask otrzymanych za wstawiennictwem Matki Bożej. W sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej zachowały się dwie takie księgi z czasów staropolskich (1513–1778). Informacji o łaskach w tym czasie dostarcza także kronika klasztoru. Zapisy te służyły także propagowaniu kultu maryjnego. Do najczęściej podawanych łask należały uzdrowienia; chociaż ich opis był niedokładny, to sam ich nagły i trwały charakter pozwalają przyjąć działanie czynnika nadprzyrodzonego³⁵. W tym sanktuarium w latach 1915–1938 *Liber Miraculorum* prowadził o. Cyprian Jurkiewicz OFM, zapisując w świadectwa wstawiennictwa Matki Bożej Rzeszowskiej i św. Antoniego Padewskiego. Notował on także składane wota materialne i niematerialne. O darach wdzięczności z tego okresu mówi także spis wotów w kościele Bernardynów (1921–1939)³⁶.

30. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 160–162.

31. B. Walicki, *Dzieje obrazu i kultu Pani Sokołowskiej*, w: *Łaskami słynący obraz NMP Królowej Świata Opiekunki Ludzkich Dróg w Sokołowie Małopolskim*, red. S. Zych, Lublin–Rzeszów 2008, s. 20–24.

32. Bruździński, *Dzieje kultu Matki Bożej*, s. 81–83.

33. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi*, s. 66.

34. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, s. 71.

35. Bruździński, *Dzieje kultu Matki Bożej*, s. 69–79.

36. M. Miławicki, „*Liber Miraculorum*” o. Cypriana Jurkiewicza OFM z lat 1915–1938. *Przyczynek do badań nad kultem figury Matki Boskiej i obrazu św. Antoniego w Sanktuarium Bernardynów rzeszowskich*, SMBRZ, s. 195–311.

Świadectwem otrzymanych łask jest również założona w 1954 r. w sanktuarium w Ostrowach Tuszowskich *Księga łask*, zawierająca wykaz dawnych wotów i nowe świadectwa czcicieli Matki Bożej o łaskach doznawanych za jej wstawiennictwem. Od 1998 r. prowadzona jest także osobna *Księga próśb i podziękowań* zbierająca intencje modlitewne przynoszone do Madonny z Puszczy³⁷.

Z kolei w sanktuarium w Dębowcu potwierdzenia otrzymanych łask zamieszczano w „Posłańcu Matki Boskiej Saletyńskiej” (relacje i dziękczynienia z lat 1921–1950), *Księżde podziękowań i próśb* z lat 1958–1964, *Księżde łask otrzymanych za pośrednictwem Matki Bożej Saletyńskiej*, a także *Księżde nieustającej nowenny do Matki Bożej Saletyńskiej* (t. 1–16; próśby i podziękowania z lat 1939–1996). Otrzymane łaski są potwierdzane przez miejscowego duszpasterza lub lekarza³⁸.

Orzeczenia i opinie lekarzy od 1970 r. dołączano także do opisów łask doznanych w związku z kultem Matki Bożej Czudeckiej³⁹.

W zakres świadectwa sanktuariów włącza się także przyjęcie za patronów Matki Bożej i świętych przez grupy lub instytucje. Członkowie kół łowieckich z rejonu Kolbuszowej i Mielca obrali za swoją patronkę Madonnę z Puszczy. Od 1996 r. w jej sanktuarium spotykają się w dzień św. Huberta. Do Niej, jako swojej patronki, od 2006 r. pielgrzymują także leśnicy z całego Podkarpacia i dawnej Puszczy Sandomierskiej. Według ekspertów z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji do Jej kultu, jako Pani Ziemi Kolbuszowskiej, nawiązuje także herb powiatu kolbuszowskiego⁴⁰. Z kolei w 1998 r. Matka Boża Wniebowzięta, czczona w sanktuarium OO. Bernardynów w łaskami słynącej figurze, została obrana za patronkę miasta Rzeszowa. Jest to tym samym potwierdzenie jej wielowiekowego związku z miastem⁴¹. W kategoriach świadectwa mieści się też przyjęcie w czasie II wojny światowej za patronkę Matki Bożej Czudeckiej przez placówkę Armii Krajowej w Czudcu (kryptonim „Czereśnia”)⁴².

Podkarpacka Wyższa Szkoła Zawodowa w Jaśle oraz Zespół Szkół w Nowym Żmigrodzie przyjęły za swojego patrona bł. ks. Władysława Findysza. Ten wybór jest opowiedzeniem się wspólnoty szkolnej za wartościami, które

37. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 169.

38. Jamioł, *Zarys kultur Matki Boże Saletyńskiej*, s. 33–41.

39. Nabywaniec, Zych, *Dzieje kultu Matki Bożej Łaskawej*, s. 86–91.

40. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 172–175, 177–179.

41. Bać, *Rola Sanktuarium OO. Bernardynów w diecezji rzeszowskiej*, s. 617.

42. Nabywaniec, Zych, *Dzieje kultu Matki Bożej Łaskawej*, s. 86.

on prezentuje, zobowiązaniem do poznawania go, kierowania się jego przykładem w działaniach, rzetelności i uczciwości oraz do wyboru dobra. Patronat przyczynia się do budowania dziedzictwa kulturowego i patriotycznego regionu oraz wzmacniania więzów wspólnotowych⁴³.

W argumente martyrologicznym sanktuaria mogą być wykorzystane jako przesłanki dla uwypuklenia znaczenia męczenników jako ciągle aktualnych świadków wiary, podkreślenia ciągłości zbawczego działania Boga na rzecz człowieka, zwłaszcza przez pośrednictwo Matki Bożej i świętych, a także w zakresie prakseologicznego świadectwa życia chrześcijańskiego, również w wymiarze bonatywnym, któremu poświęcony zostanie kolejna część tekstu.

2. Argument bonatywny

Argumentacja bonatywna w punkcie wyjścia przyjmuje, że dobrem absolutnym i źródłem wszelkiego dobra jest Bóg, w którym najwyższe Dobro utożsamia się z Prawdą. Zwraca też uwagę na istniejącą w człowieku otwartość i zapotrzebowanie na dobro oraz dążenie do niego. Chrześcijaństwo uzasadnia, że w nim znajduje się pochodzące od Boga nadprzyrodzone dobro oraz wskazuje na jego przejawy w swoim życiu i działaniu, które są ukierunkowane na realizację dobra. Argument bonatywny odwołuje się do proegzystencjalnego działania Jezusa na rzecz biednych, ubogich, opuszczonych, cierpiących, objawiającego Jego mesjańską godność i posłannictwo, a jednocześnie je uwiarygadniającego. Życie Jezusa, wpisujące się w dobroć Boga w całej historii zbawienia, miało więc bonatywny wymiar, łączyło naturalne dobro człowieka z dobrem nadprzyrodzonym, co wyraźnie widać w Jego cudach – uzdrowieniu fizycznemu towarzyszyło wyzwolenie człowieka z grzechu, przywrócenie mu wolności i godności. Idąc za przykładem Chrystusa Kościół przekazuje dobra nadprzyrodzone: głosi Ewangelię, sprawuje sakramenty, pośredniczy w udzielaniu łask, ukazuje sens życia, ale jednocześnie, na bazie wartości ewangelicznych, krzewi dzieła charytatywne, sprawuje opiekę nad samotnymi, chorymi i odrzuconymi. Motywacja Kościoła wypływa z wiary w Chrystusa. Działając w ten sposób, buduje na bazie wartości chrześcijańskich kulturę miłości i cywilizację życia⁴⁴. Istotą argumentu bonatywnego jest ukazanie łączności dobra z Bogiem, który jest ostatecznym Dobrem i Najwyższą Prawdą. Znakowa struktura argumentu

43. Dyda, *Pokłosie beatyfikacji ks. Władysława Findysza*, s. 89–93.

44. Zob. Encykliki Jana Pawła II, *Veritatis Splendor* (1993) i *Evangelium vitae* (1995).

wymaga uchwycenia obydwu jego elementów – dostrzeżanego w życiu chrześcijaństwa dobra i Boga jako jego źródła⁴⁵.

Sanktuaria mogą być przesłanką argumentu bonatywnego w kilku zakresach. Najpierw wskazują na przykład świętych, naśladowujących proegzystencjalną działalność Jezusa Chrystusa, których Kościół podaje za wzór miłosierdzia chrześcijańskiego. Można też mówić o bonatywnym oddziaływaniu samych sanktuariów, wyrażającym się zwłaszcza w łaskach, które są w nich upraszane. Są one dobrami tak w wymiarze duchowym, jak i fizycznym. Sanktuaria są źródłem dóbr także przez program duszpasterski, uroczystości gromadzące pielgrzymów (jubileusze, koronacje, odpusty) oraz organizowane formy kultu. Bonatywny wymiar sanktuariów to także oddziaływanie na beneficjentów łask. Obdarzeni dobrem stają się tymi, którzy także obdarzają dobrem i dzielą się nim w swoim życiu (m.in. rodzinnym, społeczności lokalnej).

Przy argumentacie martyrologicznym mówiono o św. Rochu, którego działalność miała wymiar bonatywny. Trzeba także wskazać na ośrodki kultu świętych Antoniego Padewskiego w Jaśle i o. Pio w Terliczce. Obaj święci we właściwych sobie zakresach są realizatorami dobra i miłosierdzia Bożego. Czczony w Jaśle św. Antoni z Padwy zaznaczył się działalnością charytatywną, którą prowadził w miastach Francji i Italii, zwłaszcza w Padwie. Znany był ze świętości życia i nadzwyczajnych darów (m.in. uzdrawiania, prorocstwa, rozpoznawania stanu ludzkich sumień, bilokacji). W Jaśle od 1899 r. jego kult szerzą franciszkanie konwentualni⁴⁶.

W diecezji rzeszowskiej oddawany jest kult także św. o. Pio, który, jako zakonnik w San Giovanni Rotondo, wiernie realizował Chrystusową Ewangelię. W swoim życiu uzasadnił argument bonatywny, wskazując na Boga działającego na rzecz dobra człowieka. Oddany czynieniu dobra duchowego (wytrwały i cierpliwy spowiednik) i fizycznego (wsparcie dla chorych i cierpiących), był skutecznym orędownikiem, wypraszającym łaski u Boga. Początki kultu w Terliczce sięgają 1996 r., ale dopiero w 1999 został on urzędowo zaprowadzony przez dodanie drugiego wezwania kościoła. Wymiar bonatywny miało także

45. M. Rusecki, *Bonatywny argument*, LTF, s. 152-155; Rusecki, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa*, s. 198-208.

46. Motyka, *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej*, s. 123-126. Zwrócono tu uwagę tylko na charytatywny wymiar życia św. Antoniego. Był on także wybitnym kaznodzieją i teologiem, a papież Pius XII ogłosił go w 1946 r. doktorem Kościoła (zob. K. Kuźmiak, E. Sokołowski, *Antoni z Padwy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1973, kol. 660-663).

prowadzone przez o. Pio dzieło budowy polikliniki Casa Sollievo della Sofferenza (Dom Ulgi w Cierpieniu)⁴⁷.

W tym kontekście trzeba przywołać bonatyczną działalność sanktuariów, którą stanowią zakładane w XVII w. tzw. szpitale, będące przytułkami dla chorych i ubogich. W Cmolasie taki szpital został ufundowany w 1646 r. wraz z kościółkiem szpitalnym przez ks. Wojciecha Borowiusza na miejscu, w którym przeżył on wizję Przemienienia Pańskiego. Instytucja ta aż do 1950 r. służyła ludziom znajdującym się w potrzebie. Do reaktywacji dzieła ks. Borowiusza doszło w 1994 r. – dokonano przebudowy i modernizacji plebanii, oddanej następnie na potrzeby ubogich. Powstał także Dom Pomocy Społecznej, działający od 1994 r., a następnie rozbudowany i poszerzony o ośrodek rehabilitacji i budynek terapii zajęciowej⁴⁸. Związany z sanktuarium szpital powstał także w Ostrowach Tuszowskich. Pierwsza wzmianka o jego istnieniu pojawia się w 1651 r. Był zarządzany przez proboszcza, a utrzymywany z ofiar parafian. Po 1763 r. instytucja szpitala została zniesiona przez zaborcę i zastąpiona tzw. Funduszem Ubogich, wprowadzonym w każdej parafii w ramach reformy józefińskiej⁴⁹.

Sanktuaria są przesłanką argumentu bonatycznego także w zakresie pośrednictwa świętych, a zwłaszcza Matki Bożej. Wierni kierują się do sanktuariów z prośbami o różne dobra, zarówno fizyczne, związane z pomyślnością, opieką, potrzebami dnia codziennego, cierpieniami, chorobami, jak i duchowe, m.in. nawrócenie, wyzwolenie z nałogów. Zwracają się do Matki Bożej i świętych jako orędowników u Boga, pielgrzymują do nich, ufając, że Bóg obdarzy ich dobrem. Bonatyczne działanie Boga za pośrednictwem Maryi i świętych potwierdzają liczne wota (o czym już wspomniano)⁵⁰.

Także tytuły nadawane Matce Bożej wskazują na dobra, którymi słynie jej wstawiennictwo. W sanktuarium w Dębowcu Matka Boża Saletyńska nazywana jest Pojednawczynią Grzeszników, a samo sanktuarium wielkim konfesjonalem. Jest to świadectwo udzielania łask duchowego wyzwolenia, nawrócenia, rozwoju, postawy zadośćuczynienia. Są także świadectwa mówiące o opiece nad rodziną, uzdrowieniach z chorób oraz ocalenia od śmierci⁵¹. Podobnie trzeba patrzeć na tytuły Królowa Rodzin (Ropczyce), Opiekunka Dróg Ludzkich

47. Motyka, *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej*, s. 139–141; J. Bartoszewski, J. Duchniewski, *Forgione Francesco OFM Cap*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 388.

48. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, s. 39–41, 54–55, 78–79.

49. S. Zych, *Zarys dziejów parafii w Ostrowach Tuszowskich*, Mielec 2006, s. 37–38.

50. Zych, *Zarys dziejów parafii w Ostrowach Tuszowskich*, s. 40–43; Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 162–16.

51. Jamiol, *Zarys kultu Matki Bożej Saletyńskiej*, s. 33–39.

(Sokołów Małopolski), Pani Ziemi Kolbuszowskiej (Ostrowy Tuszowskie) czy Uzdrawienie Chorych (Głogów Małopolski).

Bonatywny wymiar sanktuarium wyraża się także w odpustach, które już z definicji mają na celu nadprzyrodzone dobro człowieka. Gromadzą one pątników, którzy wspólnie proszą Boga o łaski za przyczyną Matki Bożej i świętych. Dobro duchowe związane z udziałem w uroczystościach jest połączone z prośbami o pocieszenie, ulgę w cierpieniach, pojednanie ludzi z Bogiem i między sobą. Taki charakter mają m.in. odpusty przypadające na trzecią niedzielę maja i września w Sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej⁵². Podobne intencje gromadzą pątników także w sanktuarium w Ostrowach Tuszowskich w przypadający 15 sierpnia odpust parafialny⁵³. Długą tradycję odpustów ma sanktuarium w Cmolasie. Po oficjalnym uznaniu w 1748 r. obrazu Przemienienia Pańskiego za cudowny Stolica Apostolska w 1772 r. przyznała sanktuarium dziesięcioletni odpust w uroczystość Przemienienia Pańskiego, co przyczyniło się do ożywienia kultu. Obecnie, odbywające się w pierwszej dekadzie sierpnia pięć- lub siedmiodniowe uroczystości odpustowe przyciągają tysiące pielgrzymów⁵⁴. Z kolei w 2. połowie XIX w. w sanktuarium w Kobylance, ze względu na duży zasięg kultu Jezusa Ukrzyżowanego, organizowano odpusty w uroczystości Zesłania Ducha Świętego, Serca Jezusowego, Podwyższenia Krzyża Świętego i św. Michała. Po zakończeniu II wojny światowej odpusty w uroczystości Zesłania Ducha Świętego i Podwyższenia Krzyża Świętego już w latach 50. gromadziły tysiące pielgrzymów⁵⁵. Na dzień 12 września przypada odpust w sanktuarium Imienia Maryi i Królowej Rodziny w Ropczycach⁵⁶ oraz w sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej, w którym, ze względu na status bazyliki mniejszej, odbywają się odpusty także w rocznicę poświęcenia bazyliki (ostatnia niedziela października), uroczystość jej tytułu (15 sierpnia), uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca) oraz w dniu ustalonym przez miejscowego ordynariusza (8 grudnia)⁵⁷. Lat 60. XX w. sięgają świadectwa o odpustach ku czci Matki Bożej Sokołowskiej, obchodzonych w uroczystość Matki Bożej Różańcowej. Przybywały wtedy pielgrzymki z dekanatu, a nawet odleglejszych stron. Z czasem stawały się bardziej uroczyste i poprzedzane dwu-, trzydniowymi modlitwami mającymi wymiar rekolekcji. Łączone były także z misjami

52. Tamże, s. 8, 18, 27.

53. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 166.

54. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, s. 70, 76.

55. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 30.

56. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi*, s. 50.

57. Bać, *Rola Sanktuarium OO. Bernardynów w diecezji rzeszowskiej*, s. 623.

ludowymi oraz jubileuszami⁵⁸. Triduum modlitwne poprzedza także odpust w sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej, przypadający na 5 sierpnia⁵⁹.

Wymiar bonatyczny zarówno w sferze duchowej, jak i społecznej (rodzina, społeczność lokalna) mają także peregrynacje wizerunków Matki Bożej i Jezusa Chrystusa. W ramach przygotowań do koronacji figury Matki Bożej w Ropczycach w latach 1995–2000 peregrynacja kopii jej figury przyniosła takie owoce, jak: zgoda, wzrost duchowy, ożywienie życia sakramentalnego⁶⁰. Dobra duchowe przyniosła także peregrynacja kopii obrazu Chrystusa Ukrzyżowanego w ramach przygotowań do jubileuszu 300-lecia przeniesienia obrazu z kaplicy do kościoła w Kobylance. Przyniosła ona m.in. pogłębienie wiary, wzrost życia sakramentalnego, umocnienie rodzin, poprawę stosunków sąsiedzkich⁶¹. Również w ramach przygotowań do koronacji odbyła się peregrynacja kopii obrazu Madonny z Puszczy⁶².

Bonatywną przesłankę wzmacniają nieustające nowenny odprawiane w sanktuariach przed wizerunkami Matki Bożej. W trakcie tych nabożeństw, obok wezwań litanijskich i śpiewu pieśni, odczytywane są prośby i podziękowania, które z jednej strony wyrażają dobro oczekiwane przez modlących się, z drugiej świadczą o jego udzieleniu za przyczyną Matki Bożej. Nieustanne nowenny odprawiane są zazwyczaj w środy. W 1982 r. wprowadzono nieustającą nowennę do Matki Bożej Saletyńskiej⁶³, zaś w sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej została ona zainicjowana w 1984 r., na zakończenie misji świętych. Początkowo była odmawiana tylko w pierwszą środę miesiąca⁶⁴. W sanktuarium Madonny z Puszczy od 1998 r. prośby i podziękowania spisywane są w specjalnej księdze⁶⁵. W 1987 r. została wprowadzona nieustająca Nowenna do Matki Bożej Sokołowskiej⁶⁶. Z kolei nowenna przed obrazem Matki Bożej Łaskawej w Czudcu odprawiana jest w każdą pierwszą niedzielę miesiąca. Została zapoczątkowana po 1968 r. w czasie rekolekcji przed odpustem parafialnym⁶⁷. W 1982 r., w trakcie przygotowań do 300-lecia Cudownego Obrazu Jezusa Ukrzyżowanego w Kobylance, zostało zainicjowane nabożeństwo

58. Walicki, *Dzieje obrazu i kultu Pani Sokołowskiej*, s. 96-106.

59. Tenże, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 170–172.

60. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi*, s. 67.

61. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 36.

62. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 176.

63. Jamioł, *Zarys kultur Matki Boże Saletyńskiej*, s. 27.

64. Walicki, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 172–173.

65. Tenże, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 167–168.

66. Tenże, *Dzieje obrazu i kultu Pani Sokołowskiej*, s. 107–108.

67. Nabywaniec, Zych, *Dzieje kultu Matki Bożej Łaskawej*, s. 85.

do Pana Jezusa Ukrzyżowanego, połączone z prośbami i podziękowaniami. W formie opracowanej przez ks. Jana Potoplaka jest kontynuowane jako nowenna do Pana Jezusa Kobyłańskiego⁶⁸. Od sierpnia 1984 r. w każdy czwartek odprawiana jest nieustająca nowenna w sanktuarium Przemienienia Pańskiego w Cmolasie⁶⁹.

Nieustające nowenny łączone są także z Eucharystią z kazaniem poświęconym Maryi (Ostrowy Tuszowski)⁷⁰, Eucharystią o Matce Bożej (Głogów Małopolski) oraz z Mszą wotywną o Przemienieniu Pańskim (Cmolas)⁷¹.

Wobec powyższego trzeba powiedzieć, że sanktuaria przyczyniają się do powstawania dobra w tych, którzy je nawiedzają. Zwłaszcza odpusty, jubileusze, koronacje, ale też inne wydarzenia związane z kultem, umożliwiają przemianę człowieka, uzyskanie wartości duchowych, uzdrowienie duszy, zjednoczenie rodzin, małżeństw⁷². Sanktuaria przyczyniają się także do odzyskania dóbr, np. zdrowia przez łaskę uzdrowienia, czy wolności i niepodległości – w czasach wojen. Sanktuaria mają znaczenie bonatyczne także przez zapobieganie utracie dobra nadprzyrodzonego, np. w wyniku ateizacji, popadnięcia w nihilizm lub rozpacz. W tych obszarach sanktuaria, służąc argumentacji bonatywnej, mogą jednocześnie uzasadniać wiarygodność chrześcijaństwa w wymiarze sperancyjnym, do którego przejdzie się w następnym punkcie artykułu.

3. Argument sperancyjny

Argument sperancyjny zmierza do uzasadnienia wiarygodności Objawienia Bożego i chrześcijaństwa przez odwołanie się do głoszonej w nim nadziei, która może przezwyciężyć rozpacz i zwątpienie w sens życia, brak perspektyw i wizji przyszłości, zgorzknienie i nihilizm. Nadziei, która jest wstanie wyzwolić ze słabości, pesymizmu i lęku. Argument ten ma duże znaczenie w antysperancyjnym klimacie współczesnych czasów, mającym źródła w filozofach XIX i XX w., a także w rozczarowaniach pozytywistycznymi obietnicami, że nauka i technika przyniosą człowiekowi prawdziwe szczęście. Realizacja ludzkich nadziei tylko na poziomie naturalnym nie jest wystarczająca, nie zaspakaja najgłębszych ludzkiej pragnień, nie obejmuje wymiaru duchowego człowieka, dlatego nie rozwiązuje najważniejszych ludzkich problemów, ale wręcz rodzi nowe. Chrześcijaństwo, które jest religią obietnicy, proponuje natomiast

68. Kobyłanka. *Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 44.

69. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, s. 76.

70. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 167.

71. Tenże, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 173.

72. Kobyłanka. *Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 43.

teologiczne rozumienie nadziei. Głosi Boga, który jest obietnicą i obiecaną przyszłością, i realizuje ją jako wypełnienie obietnicy. W jej wypełnieniu człowiek spotyka Boga. Źródłem chrześcijańskiej nadziei jest więc Bóg, który w całej historii zbawienia przyrzeka swemu ludowi wyjście poza teraźniejszość i wejście w przyszłość, która staje się przedmiotem nadziei i która w Bogu uzyskuje wymiar sperancyjny. Najwyższym wypełnieniem Bożej obietnicy jest Jezus Chrystus, który przez życie, śmierć na krzyżu i Zmartwychwstanie objawił najszerzą perspektywę nadziei. Jest On realizatorem nadziei Starego Testamentu – obietnicy królestwa Bożego. Czynnione przez Niego cuda, w tym największy cud – Zmartwychwstanie, poświadczają nadzieje mesjańskie. Jego obietnice spełniają się i potwierdzają w życiu Kościoła, m.in. przez uzdrowienia dokonujące się w sanktuariach. Nadzieja chrześcijańska jest więc zbudowana na prawdzie, którą jest Jezus Chrystus, odnosi się do perspektywy dobra, które nadaje sens nadziei. Jest też wolna, gdyż tylko w taki sposób może być przyjęta przez człowieka i nadać sens jego życiu. Jej perspektywa daje siłę do przezwyciężania problemów, optymizm, wiarę w przyszłość i możliwości finalnego spełnienia swego istnienia w życiu Osób Bożych. Chrześcijańska nadzieja jest zatem perspektywą, którą Chrystus obdarował ludzkość, która w Nim znajduje najgłębsze uzasadnienie oraz wyjątkową treść i która jest zaświadczana w życiu chrześcijan. Jest to nadzieja transcendentna, trwała, wyzwolona z iluzji dawanych przez ludzkie nadzieje. Cechuje ją trzeźwy realizm, nie ucieka ona od ubóstwa, kompromitacji, niewoli, niepowodzeń, a nawet śmierci. Taka nadzieja uzdalnia człowieka do postępowania w pełnej wolności. Cechuje ją także dynamizm, mający odniesienie na zewnątrz w wymiarze indywidualnym, społecznym i wyrażający się w zaangażowaniu w rzeczywistość ziemską. Dlatego nadzieja chrześcijańska, mając wymiar eschatologiczny, dotyczy także wartości ludzkiego życia i jego przeznaczenia, ma znaczenie antropologiczne, społeczne, historyczne i dziejowe, i w tych przestrzeniach jest widoczna jej siła i walor argumentacji⁷³.

W argumencie sperancyjnym sanktuaria mogą pełnić funkcję przesłanki na kilku poziomach. Przede wszystkim są miejscami nadziei wyrażającej się w modlitwie błagalnej, oddawaniu się w opiekę, wypowiedaniu potrzeb, próśb, wypraszaniu łask. Nadzieje te kierowane są do Jezusa Chrystusa wprost lub przez pośrednictwo Matki Bożej i świętych. W sanktuariach człowiek często

73. Rusecki, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa*, s. 281–290; tenże, *Teologia nadziei według Jürgena Moltmanna*, w: *Nadzieja w postawie ludzkiej*, red. W. Słomka, Lublin 1992, s. 41–67; A. Dulles, *The Survival of Dogma*, Garden City 1971, s. 61–71. K. Kaucha, *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2008, s. 261–265.

szuka ostatecznej interwencji Boga w swoje życie. Pielgrzymi nawiedzający sanktuaria przychodzą z całym bagażem problemów, obaw, lęków, cierpień i chorób, oddając Bogu w opiekę los swój, swych rodzin, swojego narodu.

Sanktuaria, jako miejsca nadziei teraźniejszej, są także miejscami nadziei transcendentnej. Rozdawnictwo łaski jest znakiem miłości, którą Bóg objawił w Jezusie Chrystusie, a jednocześnie znakiem przyszłych dóbr i nadzieją na nie. Dlatego też są one środowiskiem odkrywania nadziei, która wyzwala z immanencji i otwiera na wymiar eschatyczny, wpływa na kształt życia człowieka, pozwala je przemieniać, przeżyć głębokie nawrócenie oraz umocnić postanowienia. Sanktuaria odkrywają Boga nadziei, a jednocześnie potwierdzają daną w Jezusie Chrystusie wszystkim ludziom obietnicę zbawienia.

W pierwszej części artykułu mówiono już o wymiarze martyrologicznym, świadectwach o udzielonych łaskach oraz wotach jako podziękowaniach za nie. W tym miejscu podkreślić trzeba także ich wymiar sperancyjny. Wypełnienie nadziei znajduje potwierdzenie w księgach łask, publikowanych świadectwach opieki Matki Bożej. Również zapisywane prośby i podziękowania składane w czasie nowenn odzwierciedlają nadzieje pokładane w jej wstawiennictwie. Przykładem mogą być prośby nowenny w kościele Imienia Maryi w Ropczycach, dotyczące zarówno spraw doczesnych: związanych ze zdrowiem, potomstwem (poczęcie, poród), wyboru męża lub żony, szczęśliwej podróży, jak i duchowych: pogłębienia wiary, rozeznania woli Bożej, wyzwolenia z nałogów, dobrej śmierci, darów Ducha Świętego⁷⁴. Innym przykładem są prośby składane w sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej. Dotyczą również wyzwolenia od osobistych cierpień, chorób fizycznych i duchowych, ale także opieki w czasie wojny czy ocalenia od zagrożeń płynących ze strony natury⁷⁵. Wyraznym świadectwem spełnienia nadziei są przekazy o wybawieniu Gorlic od niebezpieczeństwa epidemii cholery. Uroczysta procesja udała się przed obraz Chrystusa Ukrzyżowanego do sanktuarium w Kobylance, by prosić o ocalenie. Wyrazem wdzięczności za spełnioną nadziei jest coroczna uroczysta procesja z Gorlic do Kobylanki⁷⁶.

Przy tym przykładzie trzeba zaznaczyć specyfikę sanktuariów związanych z męką i śmiercią Jezusa Chrystusa na Krzyżu. Na terenie diecezji rzeszowskiej znajdują się: wymieniane już sanktuarium w Kobylance z obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego z początku XVII w., na którego twarzy odbija się cierpienie i smutek, ale także spokój; sanktuarium Krzyża Świętego we Frysztaku

74. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi*, s. 65.

75. Jamioł, *Zarys kultur Matki Boże Saletyńskiej*, s. 41.

76. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 32.

z drewnianym krucyfiksem, wykonanym przed 1650 r. przez jednego ze snycerzy tarnowskich, przedstawiającym przybitego do krzyża i już umarłego Chrystusa; w sanktuarium w Gorlicach (od 2008 r. bazylika mniejsza) znajduje się figura Chrystusa ubiczowanego, przywiązanego łańcuchami do kamiennego słupa. Rzeźba ta, powstała w połowie XVII w., oddaje cierpienie, ból, smutek Zbawiciela, a jednocześnie, widoczne w Jego oczach, wielkie zatroskanie o człowieka⁷⁷. Pielgrzymujący do tych miejsc oddają się cierpiącemu i ukrzyżowanemu Chrystusowi, ale od Niego też czerpią nadzieję, wyznając Go jednocześnie jako Zmartwychwstałego, który pokonuje największą rozpacz i daje siłę do dźwignania codziennego krzyża. W Zmartwychwstaniu jest On gwarancją obietnicy królestwa Bożego i świadkiem ostatecznej nadziei. Jednocześnie ta nadzieja ogarnia całe życie człowieka i umacnia je.

Sperancyjny wymiar sanktuariów widoczny jest także w uciekaniu się do Chrystusa i Jego Matki w trudnych dla Polski chwilach. Przed figurę Matki Bożej Rzeszowskiej w XVII w. zanoszono modlitwy o wybawienie od niszczących i grabiących najazdów tatarsko-wołoskich⁷⁸. W sanktuarium w Cmolasie konfederaci barscy modlili się przed bitwą pod Majdanem i Hutą Komorowską (28 maja 1771)⁷⁹. Również podczas konfederacji barskiej, w 1769 r., po Mszy Świętej celebrowanej u stóp Matki Bożej Rzeszowskiej, wybierano hetmanów miejskich, a po klęsce tego zrywu odprawiano ciągłe nabożeństwa i wotywy w intencji odwrócenia nieszczęścia od Polski⁸⁰. Pod opiekę obrazu Przemienienia Pańskiego w Cmolasie uciekano się w czasie powstań – listopadowego (1831) i styczniowego (1863)⁸¹. Również do Kobylanki w 1861 r. odbywano pielgrzymki w intencji niepodległości Polski⁸². Nie brak też świadectw opieki Matki Bożej w czasie II wojny światowej⁸³. Do Chrystusa Kobylańskiego zwracano się także w tak ciężkich chwilach, jak zamach na życie papieża Jana Pawła II oraz śmierć Prymasa Tysiąclecia kard. Stefana Wyszyńskiego⁸⁴.

Wymiar sperancyjny mają także takie przejawy kultu, jak zabieranie na emigrację reprodukcji obrazu Matki Bożej Głogowskiej, przynoszenie przed jej obrazem dzieci po sakramencie chrztu, składanie przysięgi małżeńskiej przez młode

77. Motyka, *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej*, s. 14–28.

78. Bruździński, *Dzieje kultu Matki Bożej*, s. 67.

79. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, s. 70.

80. Bruździński, *Dzieje kultu Matki Bożej*, s. 69.

81. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, s. 72.

82. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 30–31.

83. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi*, s. 51–57; Jamioł, *Zarys kultur Matki Boże Saletyńskiej*, s. 41.

84. *Kobylanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 38.

pary w kaplicy Matki Bożej⁸⁵. Reprodukcyjne obrazy Przemienienia Pańskiego również towarzyszyły wyjeżdżającym pod koniec XIX w. w ramach emigracji zarobkowej. Są one też obecne w każdym domu parafii Cmolos, otrzymują je także młodzi małżonkowie. Kopia tego obrazu została подарowana papieżowi Janowi Pawłowi II⁸⁶.

Argument sperancyjny może czerpać z sanktuariów uzasadnienie dla tej nadziei, której podstawą jest Zmartwychwstały Chrystus. Przynoszone do sanktuariów nadzieje, realizowane przez uzyskiwanie łask wypraszanych u Chrystusa za pośrednictwem Matki Bożej i świętych, umacniają i budują perspektywę ostatecznej nadziei, która nadaje sens całemu ludzkiemu życiu i uzdalnia człowieka do działania w prawdzie i wolności, a przez to także do budowania kultury na bazie wartości królestwa Bożego.

4. Argument kulturotwórczy

Argument kulturotwórczy polega na wykazywaniu, że chrześcijaństwo dokonuje znaczącego wkładu w kulturę, ubogacając ją przez wprowadzenie w nią Chrystusa i Jego Ewangelii. Kościół z mandatu swego Założyciela od początku wciela wartości ewangeliczne w kulturę, przemienia je, wykorzystując ich elementy do ewangelizacji i nadaje im nowe treści. Przyczynia się w ten sposób do tworzenia specyficznej kultury w wymiarach: osobowym, społecznym, narodowym, ogólnoludzkim, a także przeciwstawia się antywartościom i cywilizacji śmierci. Chrześcijaństwo w funkcji kulturotwórczej ma znaczenie antropotwórcze i wspólnototwórcze, wpływa na przestrzenie kultury duchowej i materialnej, a przede wszystkim prowadzi do formowania się człowieka jako twórcy i odbiorcy kultury. Argument ten zmierza więc do uchwycenia inspiracji chrześcijańskich w tworzeniu kultury materialnej i duchowej oraz ukazania wpływu łaski Bożej w takich dziedzinach jak: edukacja, literatura, architektura, malarstwo, rzeźba, sztuka sakralna, muzyka. Do odczytania wpływu chrześcijaństwa na kulturę ogólnoludzką potrzebne jest ujęcie jej jako znaku i rozpoznanie, że ma ona podstawę w Bogu, który jest źródłem prawdy, dobra i piękna. Odczytanie faktów kulturowych i wpływu na nie łaski Bożej wymaga szerokiej perspektywy historycznej. Konieczne jest również oddzielenie tego, co powstaje pod jej wpływem i z jej inspiracji, od tego, co jest wynikiem jedynie działalności człowieka. Niniejszy argument jest powszechnie dostępny, budzi zainteresowanie, ale jego siła leży głównie we wspieraniu innych argumentów.

85. *Przewodnik po Sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej*, s. 62–63.

86. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolosie*, s. 72–73.

Trzeba też zauważyć, że kultura jest nośnikiem treści wiary i może przyczynić się do powstania wiary⁸⁷.

Przesłanką argumentu kulturotwórczego mogą być również sanktuaria, wpływając na rozwój kultury, zarówno materialnej, jak i wymiarze duchowym, przede wszystkim przez ukierunkowanie człowieka na wartości najwyższe. Figury i obrazy przedstawiające Chrystusa, Matkę Bożą, świętych mają zazwyczaj wysoki walor artystyczny i są zabytkami oraz cennymi dziełami sztuki. Przez swe piękno ułatwiają modlitwę, czynią ją bardziej wzniosłą, pełnią funkcję znaku – odnoszą do rzeczywistych osób. Sanktuaria to także piękno wystroju i otoczenia świątyń, w których te wizerunki są zlokalizowane. Piękno i treści zawarte w tych inspirowanych wiarą wytworach kultury, dają nawiedzającym sanktuaria sposobność odczucia świętości miejsca, ułatwiają człowiekowi kontakt z Bogiem, dają możliwość modlitewnego skupienia, pogłębienia i na nowo przeżycia swojej wiary. Kulturotwórcza rola sanktuariów w znaczący sposób przyczynia się do podnoszenia wzrostu duchowego człowieka jako odbiorcy kultury, ale także wyraża się we wpływie na jego działanie jako jej twórcy. Trzeba zaakcentować także rolę sanktuariów w zachowaniu piękna obiektów przez prace konserwatorskie, zarówno obrazów i figur, zwłaszcza tych wielowiekowych, jak i przestrzeni sakralnej. Same sanktuaria wraz z rozwojem kultu podlegają rozbudowie, stają się coraz piękniejsze, by prowadzić człowieka do Boga jako źródła całego piękna.

Przesłankę kulturotwórczą realizują także sanktuaria diecezji rzeszowskiej, zwłaszcza przez dbałość o dzieła sztuki sakralnej i przestrzeni sakralnych, by otwierały przestrzeń dialogu człowieka z Bogiem. Za przykład można podać figurę Matki Bożej z Dzieciątkiem z sanktuarium w Ropczycach. Pochodzi ona prawdopodobnie z XV w., wykonana z drewna lipowego, polichromowana i pozłacana, należy do znanych w Polsce madonn gotyckich, nielicznych, które zachowały się na Podkarpaciu. W 1972 r. została wpisana do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a w 1979 r. znalazł się na niej kościół Imienia Maryi w Ropczycach. Przed koronacją figury w 2001 r. jego ołtarze zostały poddane renowacji i konserwacji⁸⁸. Stylistyczne podobną do Madonny Ropczyckiej jest figura Matki Bożej Rzeszowskiej w sanktuarium OO. Bernardynów w Rzeszowie⁸⁹. Powstała ona w 2. połowie XV w. w warsztacie Mistrza Tryptyku Świętej Trójcy w Katedrze na Wawelu. Znajduje się w kaplicy bocznej

87. M. Rusecki, *Kulturotwórczy argument*, LTF, s. 730–742; tenże, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa*, s. 290–329.

88. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi*, s. 24, 30, 48, 85–92.

89. Tamże, s. 91.

we wnęce monumentalnego ołtarza z 1. połowy XVIII w., wykonanego w pracowni bawarskiego rzeźbiarza Tomasa Huttera. Renowacja figury w 2010 r. wykazała poprzednie zabiegi konserwacyjne – przed koronacją w 1763 r. oraz w latach 90. XX wieku. Ich ślady usunięto, dążąc do rekonstrukcji figury i przywrócenia jej stanu z XV w.⁹⁰. Z kolei kościół OO. Bernardynów i jego dekorację można podać za przykład skutecznego przekazu treści wzywających do wiary i ufności Bogu oraz Matce Bożej. Siłą swego oddziaływania stymulują także do działań płynących z wiary i kultu⁹¹.

Z XVI w. pochodzi obraz Matki Bożej Głogowskiej, namalowany w jednym z warsztatów małopolskich. W końcu lat 70. XX w., w trakcie konserwacji i rekonstrukcji, został przemalowany: zmieniono twarze Maryi i Dzieciątka, tło na złote, domalowano złote gwiazdki. Ponowną konserwację obrazu wykonano w 2009 r., w ramach przygotowań do koronacji, przywracając jego pierwotny stan⁹².

Również koronacja obrazu Matki Bożej Łaskawej w 2002 r. była okazją do renowacji nie tylko samego obrazu, ale także wnętrza kościoła w Czudcu, m.in. ołtarzy, prospektu organowego, ambony, figur. W trakcie konserwacji obrazu odkryto, że zawiera on jeszcze jeden wizerunek Maryi z przełomu XVI i XVII w., który przesłania obecny – z XVIII wieku. Z racji na wielki kult zdecydowano się zachować obecne przemalowanie⁹³.

Dbłość o zachowanie piękna sanktuarium wyraża się także w renowacji obrazu Madonny z Puszczy – datowanej na 1630 r. kopii cudownego wizerunku Matki Bożej Śnieżnej z bazyliki Santa Maria Maggiore w Rzymie, a także w pracach konserwatorskich obejmujących sanktuarium w Ostrowach Tuszowskich – kościół i jego wystrój, odnowę polichromii, ołtarzy, chrzcielniczy i ambon⁹⁴.

Z kolei wizerunek Jezusa Ukrzyżowanego z sanktuarium w Kobylance jest powstałą w XVII w. i poświęconą przez papieża Urbana VIII kopią watykańskiego obrazu. Z rąk papieża Innocentego XI otrzymał go w czasie audiencji hrabia Jan Wielkopolski, który, jako poseł, przebywał w Rzymie w latach 1680–1681.

90. E. Dziopak-Gruszczyńska, *Prace konserwatorskie przy gotyckiej rzeźbie Matki Bożej Rzeszowskiej z 3. ćwierci XV wieku*, SMBRz, s. 473–476.

91. Bruździński, *Dzieje kultu Matki Bożej*, s. 81; zob. np. J. Dzik, *Inspiracje włoskie w XVIII-wiecznej polichromii kościoła OO. Bernardynów w Rzeszowie. Ze studiów nad polskim malarstwem monumentalnym w XVIII wieku*, SMBRz, s. 365–383.

92. Walicki, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 152, 168–169, 176; *Przewodnik po Sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej*, s. 62.

93. T. Dziurawiec, *Matka Boża Łaskawa – Czudecka Pani*, w: *Matka Boża Łaskawa Pani Czudeckiej Ziemi*, red. A. Oliwińska-Wacko, Czudec 2005, s. 116–117.

94. Walicki, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 160, 166, 175.

Konserwacja obrazu została przeprowadzona w latach 1953–1954⁹⁵. Jubileusz 300-lecia przeniesienia cudownego obrazu z kaplicy dworskiej do kościoła był także okazją do remontu kościoła. Również w 1995 r., przed Wielkim Jubileuszem Chrześcijaństwa, podjęto konieczne już remonty zabytkowej świątyni, a zwłaszcza prace związane z ratowaniem sklepienia z polichromią z 1869 r.⁹⁶.

Na listę zabytków w 2008 r. został wpisany obraz Matki Bożej Królowej Świata w Sokołowie Małopolskim, jako zabytek ruchomy województwa podkarpackiego. Jest on przykładem warsztatowego polskiego malarstwa religijnego okresu baroku. Powstały na przełomie XVII i XVIII w. w jednym z warsztatów małopolski, ma znaczną wartość artystyczną, historyczną i kulturową. Odnacza się rzadko spotykaną ikonografią⁹⁷. Obraz wielokrotnie poddawany był zabiegom konserwatorskim (w 1888 r., na przełomie XIX i XX w. oraz w latach 1939, 1980, 2001)⁹⁸.

Kulturotwórczy wymiar mają także sesje i konferencje naukowe, organizowane np. w ramach przygotowań do koronacji wizerunków Matki Bożej. Publikacje, będące także ich pokłosiem, w znaczący sposób pogłębiają znajomość dziejów sanktuariów i znaczenia kultu, a ponadto wpływają na ich uwiarygodnienie. Krytyczne badania dotyczą m.in. sanktuariów Matki Bożej Głogowskiej⁹⁹, Madonny z Puszczy¹⁰⁰, bł. ks. Władysława Findysza¹⁰¹. Powstało również bogate opracowanie sanktuarium i kultu Matki Bożej Rzeszowskiej, zawierające materiały z sympozjum, które odbyło się w 2013 – jubileuszowym roku¹⁰², a także sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu¹⁰³.

W kategoriach kulturotwórczych trzeba widzieć także publicystykę na temat sanktuariów. Są one w ten sposób wprowadzane w świadomość społeczną, przybliżany też jest ich wpływ na życie człowieka. Przykładem tego sposobu popularyzacji może być kult Najświętszej Maryi Panny Królowej Świata oraz

95. *Kobyłanka. Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, s. 22–25.

96. Tamże, s. 36, 50–54.

97. Walicki, *Dzieje obrazu i kultu Pani Sokołowskiej*, s. 129–130, 13–20. Na temat ikonografii zob. E. Kłeczek-Walicka, *Analiza ikonograficzna sokołowskiego obrazu Matki Bożej Królowej Świata*, w: *Łaskami słynący obraz NMP Królowej Świata Opiekunki Ludzkich Dróg w Sokołowie Małopolskim*, red. S. Zych, Lublin–Rzeszów 2008, s. 134–139, 160–178.

98. Walicki, *Dzieje obrazu i kultu Pani Sokołowskiej*, s. 61–71.

99. Tenże, *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej*, s. 174–175.

100. Tenże, *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, s. 169–170.

101. Dyda, *Pokłosie beatyfikacji ks. Władysława Findysza*, s. 98–99.

102. *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej 1513–2013*, red. A.K. Sitnik, W.P. Tokarski, Kalwaria Zebrzydowska 2016.

103. P. Jamioł, *Dzieje sanktuarium Matki Boże Saletyńskiej w Dębowcu w latach 1910–1996*, Kraków 2002.

bł. ks. Władysława Findysza¹⁰⁴. Podobne znaczenie mają produkcje filmowe na temat sanktuariów i świętych. Ich egzemplifikacją mogą być filmy o bł. ks. Władysławie Findyszu – polski i włoski, które dokumentują i ukazują szerszemu gronu odbiorców jego osobę i wartości, którymi się kierował¹⁰⁵.

Sanktuaria są także inspiracją do powstawania związanych z kultem pieśni, modlitw, poezji, medytacji, które treściowo ubogacają człowieka nawiedzającego sanktuarium. Z jednej strony odzwierciedlają one twórczego ducha natchnionego oddziaływaniem sanktuariów, z drugiej pomagają innym w rozwoju duchowym. Można tu wymienić poezje ks. Franciszka Jarząb-Łagowskiego poświęcone Matce Bożej Ropczyckiej¹⁰⁶ czy modlitwy i pieśni zebrane przez ks. Zygmunta Bochenka¹⁰⁷, a także modlitewniki i śpiewniki poświęcone Przemienieniu Pańskiemu¹⁰⁸.

Kulturotwórczy charakter mają także wydarzenia organizowane w sanktuariach. Biorąc za przykład sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej można wymienić Dni Kultury Chrześcijańskiej, imprezy kulturalne, koncerty przedstawienia, działalność chóru, powstanie Studium Muzyki Liturgicznej¹⁰⁹.

Kulturotwórczy argument czerpie z sanktuariów uzasadnienie dla roli chrześcijaństwa w formowaniu człowieka jako twórcy i odbiorcy kultury. Sprzyjają one ustaleniu hierarchii wartości, dostrzeżeniu sensu życia, a także odkrywaniu piękna duchowego i materialnego. Kulturotwórczy argument może odwoływać się do sanktuariów jako miejsc tworzenia i zachowywania wybitnych dzieł malarskich, rzeźbiarskich, architektonicznych i literackich, a także do ich znaczenia dla rozwoju edukacji.

* * *

W niniejszym artykule postawiono pytanie o rolę sanktuariów w uzasadnianiu wiarygodności chrześcijaństwa. Biorąc za przykład wybrane sanktuaria diecezji rzeszowskiej wykazano, że mogą one pełnić funkcje przesłanek dla argumentów za wiarygodnością Objawienia Bożego i Kościoła. W tej roli omówiono sanktuaria w odniesieniu do argumentów: martyrologicznego, bonatycznego, sperancyjnego i kulturotwórczego. Podkreślono ich wielowątkowy charakter, dzięki czemu ukazano szerokie możliwości wspierania procesu

104. Walicki, *Dzieje obrazu i kultu Pani Sokołowskiej*, s. 125–126; Dyda, *Pokłosie beatyfikacji ks. Władysława Findysza*, s. 99–102.

105. Dyda, *Pokłosie beatyfikacji ks. Władysława Findysza*, s. 101.

106. F. Jarząb, *Płatek złota do Korony Matki Boże Ropczyckiej*, Ropczyce–Sopot 2001

107. Bochenek, *Sanktuarium Imienia Maryi*, s. 110–166.

108. Szkaradek, Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, s. 77.

109. Jusiak, *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej*, s. 558–564

argumentacyjnego za wiarygodnością chrześcijaństwa. Warto też zwrócić uwagę na znaczenie sanktuariów jako przesłanek dla łączenia argumentów w większą całość i ukazywania ich kolaboracji.

Istotne jest też przełożenie praktyczne tych przesłanek, ukazujące znaczenie sanktuariów o zasięgu lokalnym i diecezjalnym i ich wielorakiej funkcji eklezjotwórczej i wspólnototwórczej. Sanktuaria jako miejsca współpracy człowieka z łaską Bożą i teren wyjątkowego działania Boga, zwłaszcza przez pośrednictwo Maryi i świętych, przyczyniają się do budowania Kościoła, życia społecznego, kulturowego. Dają tym samym świadectwo współpracy człowieka z Bogiem w drodze do królestwa Bożego.

Rozpoznanie sanktuariów w funkcji przesłanek omówionych argumentów jest zależne głównie od uwarunkowań podmiotowych i stopnia zainteresowania sanktuariami. Najbardziej wrażliwi na nie będą ci, którzy są otwarci na tę rzeczywistość, pielgrzymują do sanktuariów i w jakimś zakresie są ich beneficjentami. Proporcjonalnie do zmniejszającego się zaangażowania rozpoznanie przesłanek będzie trudniejsze.

Możliwe jest także poszerzenie ujęcia sanktuariów w funkcji przesłanek argumentacji wiarygodnościowej. Można analizować je w odniesieniu do innych argumentów. Można także odwołać się do klasycznego uzasadniania wiarygodności Kościoła i badać sanktuaria w ramach *via notarum*, *via communionis*, *via testimonii*, *via significationis*, *via essentiae* i *via finalitatis*¹¹⁰. Argumentacja może być rozszerzona także przez badanie innych, obok motywacyjnej, funkcji sanktuariów, analogicznych do funkcji cudu: objawieniowej, chrystologicznej, soterycznej, eklezjotwórczej i wiarotwórczej¹¹¹.

THE ROLE OF SANCTUARIES IN JUSTIFYING THE CREDIBILITY OF CHRISTIANITY ON THE EXAMPLE OF THE DIOCESE OF RZESZÓW

Summary

The present article, on the example of selected sanctuaries of the diocese of Rzeszów, undertakes the question of ability of the sanctuaries to justify the credibility of the Christianity. According to author of the article sanctuaries

110. Krzyszowski, *Miejsca święte*, s. 792.

111. M. Rusecki, *Funkcje cudu*, Sandomierz–Lublin 1997.

can play role of premises in some arguments of credibility of the Christianity that are formulated in fundamental theology school of Lublin. In this function article shows sanctuaries as premises of martyrological, goods-bringing, hope-giving, and cultur-making arguments. In a martyrological one sanctuary premise emphasizes a meaning of martyrs as a witnesses of Christian faith, accents continuity of saving activity of God, especially through mediation of Mary and saints. It also draw attention to man as a witness of works of God's grace and to his testimony. In goods-bringing argument sanctuaries show role of saints and Mary's in receiving goods from God. Sanctuaries are places where God gives to man spiritual and physical goods or restores them. Moreover, sanctuaries are places where man is stimulated to do good. In hope-giving argument sanctuary premises indicated that sanctuaries are places of hope and places of confirming this hope, which has basic in Resurrection of Christ. Sanctuaries play an important role in strengthen and build of final hope, which give sense to the whole of man's life, and enable man to act in true and freedom. In culutre-making argument sanctuary premises justify its role in forming man as creator and recipient of the culture. Sanctuaries lead to the highest values, help to discover and experience beauty. Sanctuaries are also related to works of art such as painting, sculpture, architecture, literature and music. They have also importance for the development of education.

Słowa kluczowe: wiarygodność, chrześcijaństwo, argumentacja, sanktuaria, uzasadnianie, świadectwo, dobro, nadzieja, kultura

Key words: credibility, Christianity, argumentation, sanctuaries, justification, testimony, good, hope, culture.

BIBLIOGRAFIA

- Bać T., *Rola Sanktuarium OO. Bernardynów w diecezji rzeszowskiej*, w: *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej 1513–2013*, red. A.K. Sitnik, W.P. Tokarski, Kalwaria Zebrzydowska 2016 [dalej SMBRz], s. 615–626.
- Bochenek Z., *Sanktuarium Imienia Maryi i Królowej Rodzin w Ropczycach*, Ropczyce 2012.
- Bruździński A., *Dzieje kultu Matki Bożej w Sanktuarium OO. Bernardynów w Rzeszowie w okresie staropolskim (1513–1778)*, SMBRz, s. 59–119.
- Brzozecki S., Jagła J., *Roch*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 149–151.
- Dulles A., *The Survival of Dogma*, Garden City 1971.

- Dyda K., *Pokłosie beatyfikacji ks. Władysława Findysza. Pierwsza dekada kultu Błogosławionego*, Rzeszów 2016.
- Dziewulski G., *Martyrologiczny argument*, w: *Leksykon teologii fundamentalnej*, red. Rusecki i in., Lublin–Kraków 2002 [dalej LTF], s. 774–779.
- Dzik J., *Inspiracje włoskie w XVIII-wiecznej polichromii kościoła OO. Bernardynów w Rzeszowie. Ze studiów nad polskim malarstwem monumentalnym w XVIII wieku*, SMBRz, s. 365–383.
- Dziopak-Gruszczyńska E., *Prace konserwatorskie przy gotyckiej rzeźbie Matki Bożej Rzeszowskiej z 3. ćwierci XV wieku*, SMBRz, s. 473–484.
- Dziurawiec T., *Matka Boża Łaskawa – Czudecka Pani*, w: *Matka Boża Łaskawa Pani Czudeckiej Ziemi*, red. A. Oliwińska-Wacko, Czudec 2005, s. 115–123.
- Jamioł P., *Dzieje sanktuarium Matki Boże Saletyńskiej w Dębowcu w latach 1910–1996*, Kraków 2002
- Jamioł P., *Zarys kultur Matki Boże Saletyńskiej w Dębowcu*, Kraków 1996.
- Jusiak O.R., *Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej. Realizacja funkcji religijno-społecznej*, w: SMBRz, s. 541–566.
- Kaucha K., *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2008.
- Kłeczek-Walicka E., *Analiza ikonograficzna sokołowskiego obrazu Matki Bożej Królowej Świata*, w: *Łaskami słynący obraz NMP Królowej Świata Opiekunki Ludzkich Dróg w Sokołowie Małopolskim*, red. S. Zych, Lublin–Rzeszów 2008, s. 133–178.
- Kobylanka. *Miejsce spotkania z Ukrzyżowanym*, red. J. Potopłak, Kraków 2007.
- Królikowski P., *Miejsca święte. II. W chrześcijaństwie. A. W Kościele katolickim. 1. Aspekt teologiczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XII, Lublin 2008, kol. 885–886.
- Krzyszowski Z., *Eklezjalny wymiar koronacji wizerunków maryjnych*, w: *Madonna z Puszczy. Sanktuarium Matki Bożej Patronki Leśników, Pani Ziemi Kolbuszowskiej w Ostrowach Tuszowskich*, red. E. Gigilewicz, W. Pałęcki, S. Zych, Kolbuszowa 2012, s. 209–226.
- Krzyszowski Z., *Miejsca święte*, LTF, s. 789–792.
- Miławicki M., „*Liber Miraculorum*” o Cypriana Jurkiewicza OFM z lat 1915–1938. *Przyczynek do badań nad kultem figury Matki Boskiej i obrazu św. Antoniego w Sanktuarium Bernardynów rzeszowskich*, SMBRz, s. 195–311.
- Motyka A., *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej*, Rzeszów 2010.
- Nabywaniec S., Zych S., *Dzieje kultu Matki Bożej Łaskawej w Czudcu od XVII w. do 2002 roku*, w: *Matka Boża Łaskawa Pani Czudeckiej Ziemi*, red. A. Oliwińska-Wacko, Czudec 2005, s. 67–92.

- Przewodnik po Sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej przy parafii Trójcy Przenajświętszej w Głogowie Małopolskim*, zebrał i ułożył A. Samel, Głogów Małopolski 2014.
- M. Rusecki, *Bonatywny argument*, LTF, s. 152–155.
- Rusecki M., *Funkcje cudu*, Sandomierz–Lublin 1997.
- Rusecki M., *Kulturotwórczy argument*, LTF, s. 730–742.
- Rusecki M., *Teologia nadziei według Jürgena Moltmanna*, w: *Nadzieja w postawie ludzkiej*, red. W. Słomka, Lublin 1992, s. 41–67.
- Rusecki M., *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?*, Lublin 2010.
- Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej 1513–2013*, red. A.K. Sitnik, W.P. Tokarski, Kalwaria Zebrzydowska 2016.
- Szkaradek K., Zych S., *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, Cmolas 2004.
- Walicki B., *Dzieje kultu Madonny z Puszczy*, w: *Madonna z Puszczy. Sanktuarium Matki Bożej Patronki Leśników, Pani Ziemi Kolbuszowskiej w Ostrowach Tuszowskich*, red. E. Gigilewicz, W. Pałęcki, S. Zych, Kolbuszowa 2012, s. 158–181.
- Walicki B., *Dzieje obrazu i kultu Pani Sokołowskiej*, w: *Łaskami słynący obraz NMP Królowej Świata Opiekunki Ludzkich Dróg w Sokołowie Małopolskim*, red. S. Zych, Lublin–Rzeszów 2008, s. 11–131.
- Walicki B., *Odrodzenie kultu Matki Bożej Głogowskiej i starania o koronację*, w: *Matka Boża Głogowska. Dzieje – kult – przesłanie*, red. E. Gigilewicz, S. Zych, Lublin 2014, s. 152–178.
- Zych S., *Zarys dziejów parafii w Ostrowach Tuszowskich*, Mielec 2006.